

A l'esquerra, *Cri*, de Roman Kamaliev. Un dels representants de la jove pintura ucraïnesa. A la dreta, *Camperols recollint pomes*, de Natalia Gontxarova. Galeria Estatal Tretyakov, Moscou. Gontxarova, està exposada actualment al Guggenheim de Bilbao.

Europa ha après a valorar l'art rus i soviètic anterior –no gaire– i posterior –encara menys– a la revolució russa, però en veritat hi va haver un període d'encara no dues dècades que valen per tot plegat, de la mateixa manera que el primer renaixement italià es basa en pocs noms i pensadors treballant plegats en un escàs lapse. La resta serà mímesi, contrareforma i manierisme.

Doncs bé, dins aquesta invasió generalitzada, s'acaben de retirar les tropes estacionades el Museu Thyssen no sense efectes secundaris: Kandinski, Chagall, Malèvitx, Popova, Rodtxenko, El Lissitski o Tatlin han corprès l'ànima de la patrona-baronessa-vídua, i aquesta ha abraçat alhora un arbre i l'ecologisme, i qui sap si cert populisme prosoviètic...

I com que la història es repeteix, però a Madrid, el fet que una baronessa amenaci d'encadenar-se a un arbre per evitar que en tallin quatre més en un projecte racional de cap a peus i respectuós amb el medi ambient, no recordarà tant l'assalt al Palau d'Hivern

Que vénen els russos!

Quaranta anys tement el cèlebre crit "Que vénen els russos!" ...Comunistes amb armes de destrucció massiva, com les de Palomares; desordre, atac al lliure mercat, revolucions amb destrucció... I tot acaba en una sèrie de repúbliques sota l'ideal del pragmatisme autoritari, amb cops d'estat d'opereta i un passat gloriós centrat en la mítica revolució, la dels deu dies que van commoure el món.

de Sant Petersburg com el matiner i castís Motín de Esquilache contra el despotisme il·lustrat d'un Ruiz Gallardón que sap què vol per al poble, però sense el poble.

I si això ha passat ara que tot just acaben de tancar les portes de "Vanguardias rusas", què passarà en les altres propostes similars que corren alegrement per la pell de brau, en autonomies

i moments difícils per a l'estatut nacional espanyol?

Comencem pel nord: El Museu Guggenheim, veritable palau d'hivern de la cultura basca, acull la lacònica mostra " Rússia!" Com a bona franquícia, el Museu es fa ressò del rècord de visitants de l'exposició a la casa mare de Nova York. 275 objectes de primer nivell i simbologia fonamental que simbolitzen les obres mestres de l'imperi rus entre els segles XIII fins tot just avui dia paguen la pena per a les masses. La mostra inclou icones, retrats –tant escultòrics com pictòrics– des del segle XVIII fins al XX; i corrents com el realisme crític del segle XIX, el realisme socialista del període comunista; el paisatge a través dels segles, l'abstracció pionera, i l'art contemporani experimental. La mostra inclou també una selecció de pintures i escultures de l'art d'Europa occidental procedents de les col·leccions imperials reunides per Pere el Gran, Caterina la Gran, i Nicolau I entre els segles XVIII i XIX, i de les col·leccions dels comerciants moscovites Serguei Stxukin i Ivan Morozov van aconseguir reunir a principi del segle XX. Un encomiable desig d'amarar-se

del que es feia a Occident i apuntar-se al carro del progrés imparable que es meixia Rússia.

I és que, des de les icones del segle XIII, realitzades a imitació de les del decadent imperi bizantí, l'art rus sempre ha estat en continu intercanvi d'idees estètiques amb occident, mentre considerava bàrbar el que procedia d'orient. D'altra banda, la pintura d'icones subsistirà fins als nostres dies, i serà fonamental a l'hora de comprendre l'esperit que insufla l'aire avantgardista en la creativitat russa: l'espiritualitat.

Rússia és un país trist, històricament ha viscut en condicions econòmiques i socials molt dures, i el clima no ha ajudat. És per això que, més enllà de l'amalgama de pobles i paisatges, hi ha una ànima russa, un desig de més enllà i una recerca vers l'absolut, ja sigui sota formes geomètriques blanques, negres, o simple nihilisme.

És interessant com pren lloc el plenarisme en un país tan fred, i a més en forma de paisatgisme, i interès gairebé antropològic per les formes de vida i cultura camperoles; de l'antropologia al realisme més o menys crític amb la realitat hi anava un pas. I és contra aquesta crítica pamfletària que els artistes revolucionaris es revelen, tot partint del simbolisme per acabar adoptant el neoprimitivisme, el fauvisme i el cubisme.

I d'aquí, en els anys prerrevolucionaris, gent com Natalia Gontxarova, Mikhaïl Larionov o Kasimir Malèvitx empengueren una segona onada avantgardista que desembocaria en fèrtils però accelerats moviments com el cubofuturisme, el raionisme, el suprematisme i el constructivisme.

Però, és clar, mort Lenin, Stalin acaba aviat amb aquesta alegria premaig 68, molt útil per a la història de les formes, però incontrolable segons les rígides directrius del partit; i el 1934 s'instaura la doctrina del realisme socialista. Denotat durant dècades per servil i limitat en les seves temàtiques, sembla que avui es comencen a reconsiderar els noms de certs artistes destacats, com Isaac Brodski –autor de les més icòniques imatges de Lenin i Stalin–, o Aleksandr Deineka.

Més del mateix fins el desgel dels vuitanta per veure aparèixer artistes prou interessants com Ilia Kabakov, prou crític com per inventar un *homo sovièticus*

que desitja ser catapultat no a la Lluna, ans vers Occident.

I avui? Rússia té un mercat semblant al del període espanyol de l'estraperlo. Gent que passa fam, burgesia mitjana, i grans fortunes. Hi ha art per a tothom, però continuen imperant ideals de nacionalisme rus. La coca-cola i els Macdonald's estan bé, però en qüestions d'art continuen sent força nacionalistes. Una bona manera d'estudiar les darreres fornades de pintors russos seria anar a veure l'exposició de la galeria Esart, de Barcelona, on hi ha oberta la mostra "Colors russos"; una petita presentació de la gran col·lecció d'art de la galeria russa Ekaterinburg.

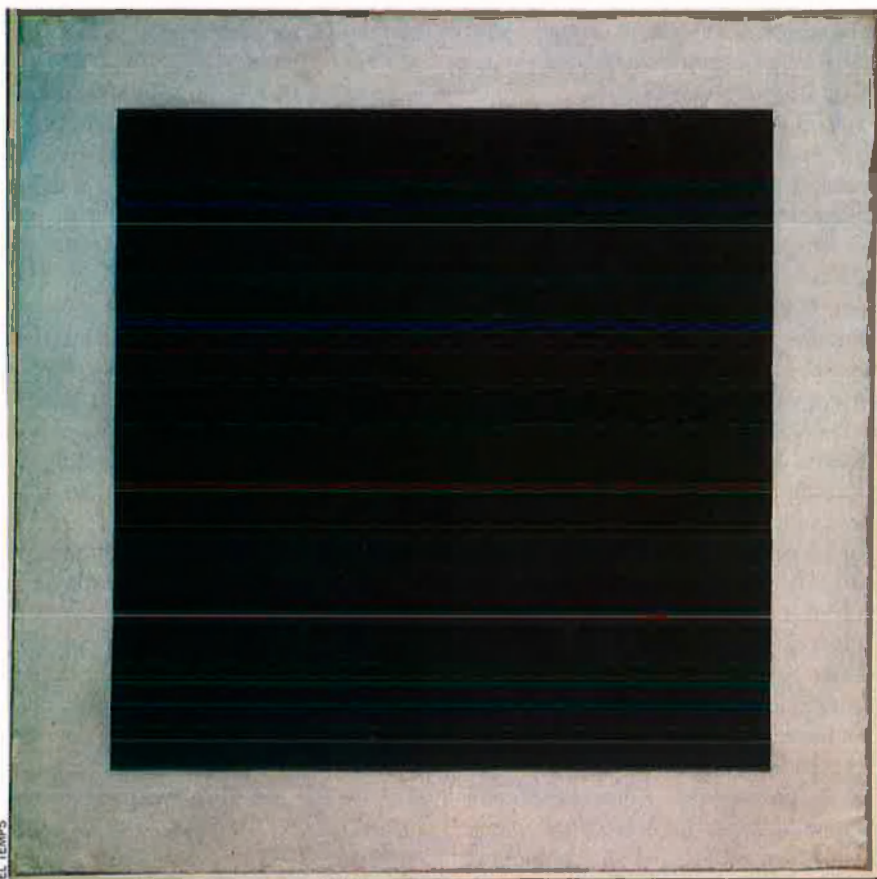
En aquest sentit, es constata un retorn a plantejaments prerrevolucionaris en la seva investigació de paleta cromàtica, una mena de realisme màgic propi de la tradició oral, i una especial sensibilitat per la relació home-natura. Artistes com Andrei Eletski, Serguei Lauxkin, Iuri Pervuixin o Vladimir Ganzin, entre d'altres, són una interessant representació del que hi ha ara mateix Urals enllà.

I Malèvitx. El gran nom propi d'entre els grans noms propis de l'avantguarda russa. No tan sols per les seves composicions gairebé monocromes consistents en un quadrat blanc inscrit en un altre gran quadrat blanc, ans per una trajectòria coherent on es demostra que el procediment és igual o superior al resultat.

La mostra es veu una mica rara a la sala d'exposicions de la Fundació Caixa de Catalunya, perquè l'edifici de La Pedrera, realitzat per Gaudí gairebé alhora que Malèvitx confegia les seves demiúrgies en blancs i negres, revela una espiritualitat biomòrfica, i la del polonès-ucraïnès-rus (1897-1935) és més aviat neoplatònica, tot passada pel cedàs icònic ortodox.

La mostra comença amb els estudis impressionistes, les composicions simbolistes de la primera època i les obres fauvistes, així com les obres d'un delirant primitivisme del 1911-1912, fins a arribar a les composicions cubofuturistes –el cubisme en moviment, segons les doctrines de l'italià Marinetti– i alògiques –un llenguatge més enllà de la raó, amb lleis i sentits propis.

També hi ha un espai dedicat als dibuixos que va fer, el 1913, per al vestuari i l'escenografia de l'òpera Victòria sobre el sol, de M. Matiuxin i A. Krut-

Kazimir Malèvitx, *Quadrat negre*. Aquesta obra significà un gir capital en l'evolució de l'obra de Malèvitx, i de tota la pintura moderna.

xenik, que prefiguren el suprematisme, període que constitueix el nucli central de la mostra.

“El color del cel ha estat vençut, ha estat perforat pel sistema suprematista, ha estat perforat i ha entrat en el blanc en qualitat de representació real veritable de l'infinit”, escriuria Malèvitx arran d'haver pintat *Quadrangle negre envoltat de blanc* (1915), el primer monocrom de la història de la pintura, ja que el blanc fa les funcions de marc. Suposa el punt zero sobre la superfície pictòrica de qualsevol representació mimètica del món sensible... Neoplatonisme a la russa.

Després d'aquesta aventura espiritual, Malèvitx tornarà a una figuració semblant a la del seu període primitivista, sense abandonar, però, una subtilíssima crítica política per l'evolució que havien pres les llibertats creatives a l'URSS.

Ricard Mas Peinado

Trossos i mossos

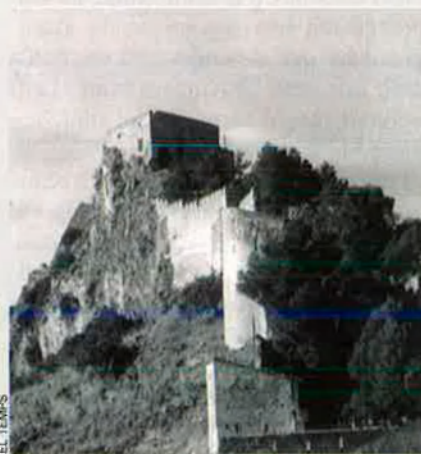

Alfons Llorenç

Dissortat

Li feren passar un penós calvari. Valia més morir-se que viure, la joia per a ell fou la mort. De res li va valdre humiliar-se davant del novell rei, el castellà Fernando de Antequera. Jaume d'Aragó, nomenat pels seus enemics “d'Urgell”, el prenent amb més drets, desposseït de la corona a Casp per les maquinacions del papa Benet XIII i els seus molts còmplices, es presentà davant el vencedor, segons ens conta el mateix Trastàmara “ab los genolls en terra nos ha soplicat lo volguéssem perdonar”. Els crits plorosos d’“haveu misericòrdia de mil” van commoure, en aparença, Ferran I i, “per reverència de nostre senyor Déu e de la sua molt gloriosa mare, havem usat vers ell més de misericòrdia que de justícia rigorosa, car havem-li perdonades les penes de mort, de mutilació de membres e exil perpetua”

Però, no féu honor al compromís, ben al contrari, no li va es-

Tancat al castell de Xàtiva, a la presó de l'estat.

talviar cap patiment ni vexació. A les filles, dona –“soc vídua de marit viu sense altra consolació que aquestes filletes”– mare i germanes les deixà en la més absoluta misèria i els imposà la separació total i per sempre. A Jaume d'Aragó li arrabassà tots els títols, terres i béns i l'empresonà i allunyà del seu país vint anys. Els darrers set, tancat al castell de Xàtiva, a la presó de l'estat. Ja no estava desterrat, però, l'havia soterrat en vida en un doble forat de grossos carreus –“los sillares visten luto, tanta negrura espanta”, diu Sarthou– i massisses voltes. Separat del món per elevades muralles i insalvables penya-segats, el tan dissortat príncep va morir

l'1 de juny de 1433, de “passió còlica”, segons la reina Maria, l'abandonada muller del Magnànim, la mateixa que manà construir la bella capella gòtica del castell xativí, on ara descansen les despulles de l'hereu de la casa reial de Catalunya, que va envidar a “o rei o res”.